
Полемиката около една детска книжка, свързана със сексуалното възпитание¹

Паулина Пенова

СУ „Св. Климент Охридски“
имейл: p_penova@hotmail.com

Резюме. Сексуалното възпитание на децата е сериозна тема, която въпреки своята деликатност трябва да бъде публично обсъждана, дискутирана и анализирана, за да бъде от полза най-вече на родителите, които в ролята си на първи учители на своите деца често се сблъскват със зададени от тях интимни въпроси, за чиито отговори не са подготвени. Вариантите за полово ограмотяване на подрастващите са многобройни, а един от тях са книгите, обещаващи безценна помощ на семействата, решили да разговарят с децата си по подобни теми. Настоящият текст разглежда появата на издание в Чехия, предназначено за най-малките – за четиригодишните, чрез което те достъпно и на разбираем език да научат първите си уроци по полова култура. Съдържанието на книгата обаче шокира немалка част от чешкото общество, срещат се дори крайни изказвания, че написаното е „чиста порнография“. В материала е събрана част от мненията на експерти и политици, публикувани в чешки онлайн медии, както и със становището на издателството, избрало да добави книгата към своето портфолио от детски заглавия.

Ключови думи: книги за деца, предучилищна възраст, сексуално образование, сексуално възпитание, издателство, езикови политики

Издателство „Свойтка и Ко“ (*на чешки – Svojtka & Co*) издава книги за деца в предучилищна и училищна възраст, както и широка гама от илюстрирани заглавия за възрастни от областта на нехудожествената литература – атласи, самоучители, хоби и забавления, пътешествия, като тук се включват и изданията на прочутите пътеводители на *Lonely Planet*².

---

¹ Текстът е подготвен в рамките на дисциплината на проф. д.н. Андреана Ефтимова “Езикови политики и практики в издаването” в магистърската програма на ФЖМК „Традиционно и дигитално публикуване“.

² *Lonely Planet* е голям австралийски издател на пътеводители. Основана през 1973 година, компанията е продала 120 милиона книги към 2011 г. *Lonely Planet*. В: *Wikipedia, the free encyclopedia* [online]. 06 декември 2021 [видяно на 02 януари 2022]. Достъпно на: https://en.wikipedia.org/wiki/Lonely_Planet

Издателството функционира на чешкия книжен пазар повече от 30 години – основано е през 1990 г. в Прага, а от 2005 г. издава книги и в Словакия – на словашки език.

В областта на литературата за най-малките „Свойтка и Ко“ се съсредоточава върху занимателните и обучителни книжки с движещи се елементи, популярни в Чехия като малка детска енциклопедия, наричана *MiniPEDIE*. Освен подвижни елементи, книжките от поредицата съдържат и тактилни части – разнообразни повърхности, материали, релефи и отвори, развиващи фината моторика при децата. „Свойтка и Ко“ издава на чешки език популярни детски книги на реномираното английско издателство *Usborne Publishing*³, чрез които децата могат да се докоснат до теми, свързани с животните, динозаврите, космоса, машините и човешкото тяло.

Научните книги за по-големите деца се фокусират не само върху тяхното училищно образование, но и върху социалното и емоционалното им възпитание. В портфолиото на издателството има както книги за експерименти, компютри, политика и финанси, така и за взаимоотношенията, безопасността в Интернет, физическото и психичното здраве на децата.

През 2019 година издателство „Свойтка и Ко“ успява да скандализира чешкото общество, публикувайки като част от поредицата *Moje malá proč*⁴ чешкия превод на френската детска образователна книжка *Zizis et zézettes* с автор Камий Лоранс⁵ (*Изображение 1*). На чешки език книгата носи заглавието *Co to tam mám?*⁶ (*Изображение 2*).

Книгата излиза на чешкия пазар през есента на 2019 г. и много бързо след появата си успява да предизвика голям интерес както сред клиентите на издателството, така и сред експертите – сексолози и педиатри – чрез текстовете вътре в нея, често определяни като скандални и възмутителни.

---

³ *Usborne Publishing*, често наричано *Usborne Books*, е британско издателство на детски книги. Основано от Питър Усборн през 1973 г., издателство Усборн използва вътрешен екип от писатели, редактори и дизайнери. *Usborne Publishing*. В: *Wikipedia, the free encyclopedia* [online]. 13 септември 2021 [видяно на 02 януари 2022]. Достъпно на: https://en.wikipedia.org/wiki/Usborne_Publishing

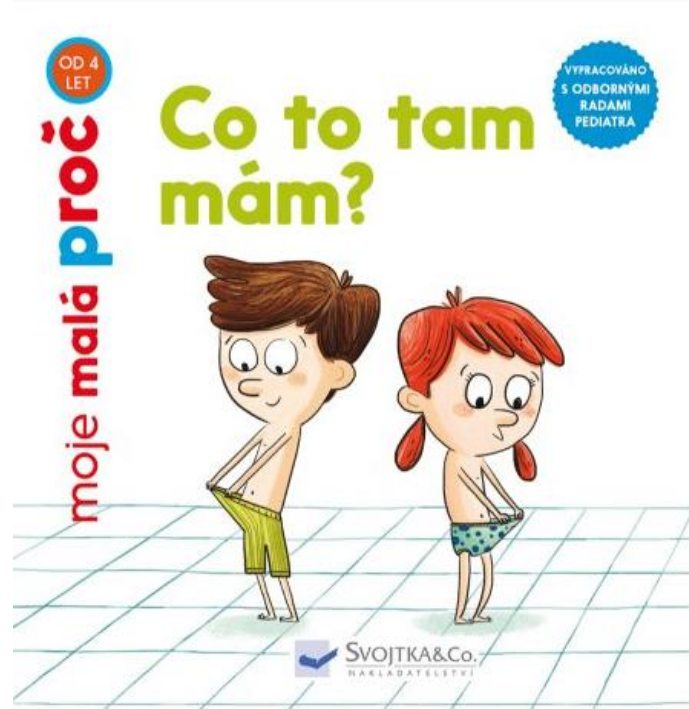
⁴ *Moje malá proč* – Моите малки защо – преводът от чешки език е мой.

⁵ Камий Лоранс (*Camille Laurens*) е псевдоним на Лоранс Рюел, съвременна френска писателка, носител на наградата *Prix Femina* за 2000 г. и член на *Académie Goncour*. *Camille Laurens (écrivaine)*. В: *Wikipédia l'encyclopédie libre* [online]. 02 януари 2022 [видяно на 02 януари 2022]. Достъпно на: [https://fr.wikipedia.org/wiki/Camille_Laurens_\(écrivaine\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Camille_Laurens_(écrivaine))

⁶ *Co to tam mám?* – Какво имам там? – преводът от чешки език е мой.

Изображение 1. Френско издание на книгата от 2017 г., насочена към деца от 4 до 7-годишна възраст. Издателство [Milan](https://www.editionsmilan.com/livres-jeunesse/documentaires/3-6-ans/zizis-et-zezettes). Източник на снимката: <https://www.editionsmilan.com/livres-jeunesse/documentaires/3-6-ans/zizis-et-zezettes>

Изображение 2. Чешко издание на книгата от 2019 г., за деца от 4-годишна възраст. Издателство [Svojtka & Co.](https://www.svojtka.cz/co-to-tam-mam-moje-mala-proc/) Източник на снимката: <https://www.svojtka.cz/co-to-tam-mam-moje-mala-proc/>

Съдържанието на книгата, свързано със сексуалното ограмотяване на децата в предучилищна възраст, разделя обществото на две – една част остро заклеймяват изданието, класифицирайки го като порнографска литература, която трябва да бъде забранена, а други напълно го одобряват, след като са прочели написаното на децата си и са видели реакциите им. За някои дори самото кратко представяне на книжката на сайта на издателството буди смущения и притеснения. Преведена на български, презентацията, публикувана на www.svojtka.cz, звучи по следния начин⁷: „От определена възраст децата започват да забелязват разликите между половете, както и това, че самите те имат или *пишле*, или *пеперудка*⁸. Тази книга помага на родителите да се забавляват с децата си по този въпрос.

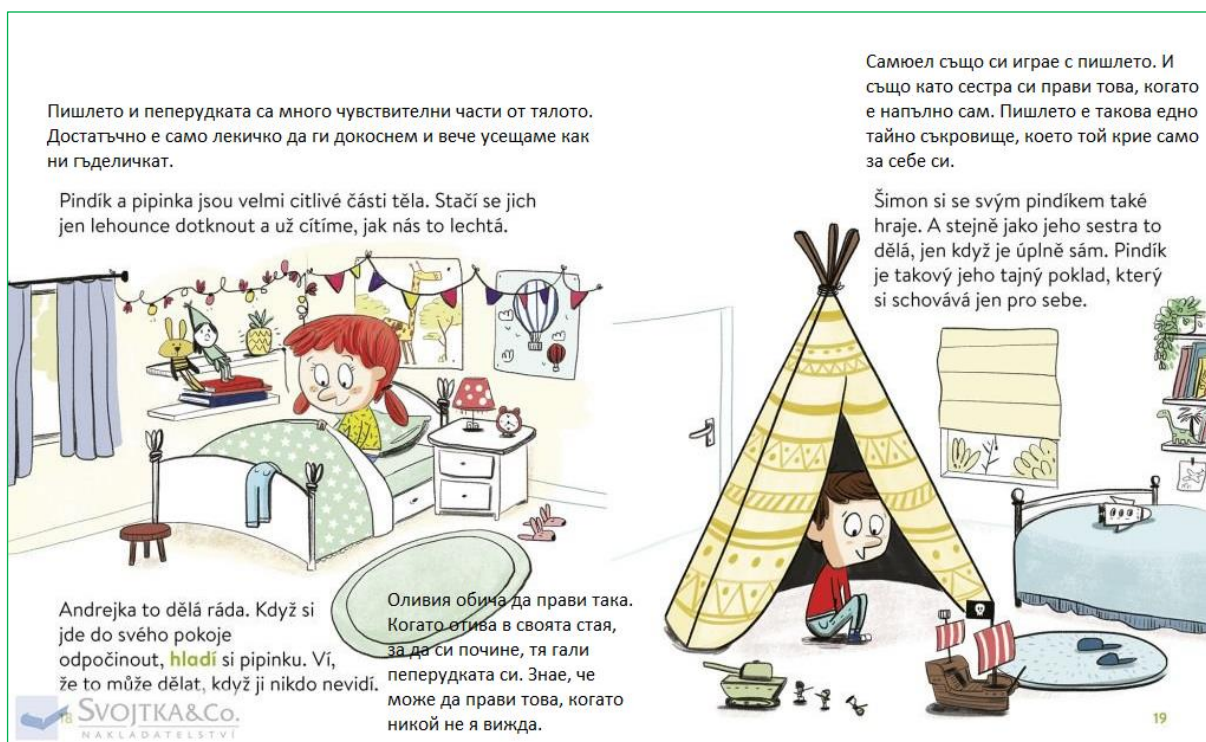
Всеки от нас има в белъто си или пишле, или пеперудка. Това са полови органи. За какво се използват те? И еднакви ли са всички? Защо пишлето на татко е малко криво и защо мама има косъмчета по пеперудката си?

⁷ Преводът от чешки език е мой.

⁸ *Пишле* и *пеперудка* са една малка част от думите, които аз съм чувала, и с които родителите често умишлено подменят пред децата си правилните названия на мъжките и женските полови органи. Избрала съм ги в превода като „по-деликатен“ вариант на множеството изрази на български език, с които се назовават половите органи в различни части на страната и от различни възрастови групи.

Вероятно и ти си задаваш същите въпроси като Самюел и Оливия⁹ от тази книжка. Заедно със съучениците си те се забавляват, измисляйки различни имена на половите органи, но когато започнат да си ги показват, госпожа учителката се ядосва. Книжката от поредицата *Моите малки защо* ще ти помогне да разбереш защо това е така. *Моите малки защо* – това са предразполагащи книжки, които отговарят искрено на въпроси, засягащи живота на децата. Поредицата е разработена с професионалните съвети на педиатър.¹⁰

Книжката има едва 32 страници, илюстрирана е с много цветни изображения, а съдържа съвсем малко текст, но въпреки това появата ѝ предизвиква множество разнопосочни коментари. Самюел и Оливия, основните герои в произведението, откриват своите тела, но и не само това. Според редица мнения на специалисти и на читатели в книгата се обяснява на децата как да мастурбират (*Изображение 3*).

Изображение 3. Страници 18 и 19 от книгата с мой превод на български език.

Източник на снимката: <https://www.svojtka.cz/co-to-tam-mam-moje-mala-proc/>

⁹ Самюел и Оливия са имената на двете деца – герои в книгата, представени във френския оригинал на изданието. На чешки език имената на децата са преведени (често среща се практика в страната) като Шимон и Андрейка. Тъй като в българския език не е прието личните имена да се превеждат, в курсовата си работа съм използвала френските имена на героите.

¹⁰ Линк към текста на чешки език: <https://www.svojtka.cz/co-to-tam-mam-moje-mala-proc/>

На страниците на [iDNES](#) – един от най-четените в Чехия новинарски портали – становищата си относно тази книга споделят детският психолог, педагог и автор на професионални публикации д-р Вацлав Мертин, тогавашният председател на Чешката педиатрична асоциация проф. д-р Иржи Земан, както и д-р Ярослав Звержина – известен сексолог.

Д-р Вацлав Мертин смята, че книгата е напълно подходяща за нашето съвремие. Той споделя, че все пак не се намираме в 1955, а в 2019 година и доста неща вече са се променили. Книжката е предназначена за деца в предучилищна възраст, но по въпроса какво ще се купува и ще се чете вкъщи, решават самите родители, а не децата.¹¹

Според издателство „Свойтка и Ко“ книгата разбива стереотипи и табута в обществото. Текстът е създаден със съдействието и експертното мнение на педиатри, но само във френското издание. Според проф. д-р Иржи Земан обаче никой от пражкото издателство не се е обърнал за съвет към Чешката педиатрична асоциация,¹² въпреки че на корицата на книгата стои превод на френското изявление: „Разработено с професионалните съвети на педиатър“.

Председателят на Дружеството по сексология д-р Ярослав Звержина, към когото редакторският екип на издателството се обръща с молба за експертна консултация (книгата в крайна сметка е публикувана без нея), смята окончателната ѝ обработка за несполучлива.

Според него книгата е проблематична в някои части. Ако целта ѝ е да послужи на родителите като помощно средство при разговорите им с децата в семейството, няма нищо лошо. Но той не е убеден, че формата, в която книгата се представя, е подходяща за четиригодишни деца, а като пример за това дава част от текста, в която се описват половите органи на родителите (*Изображение 4*).¹³

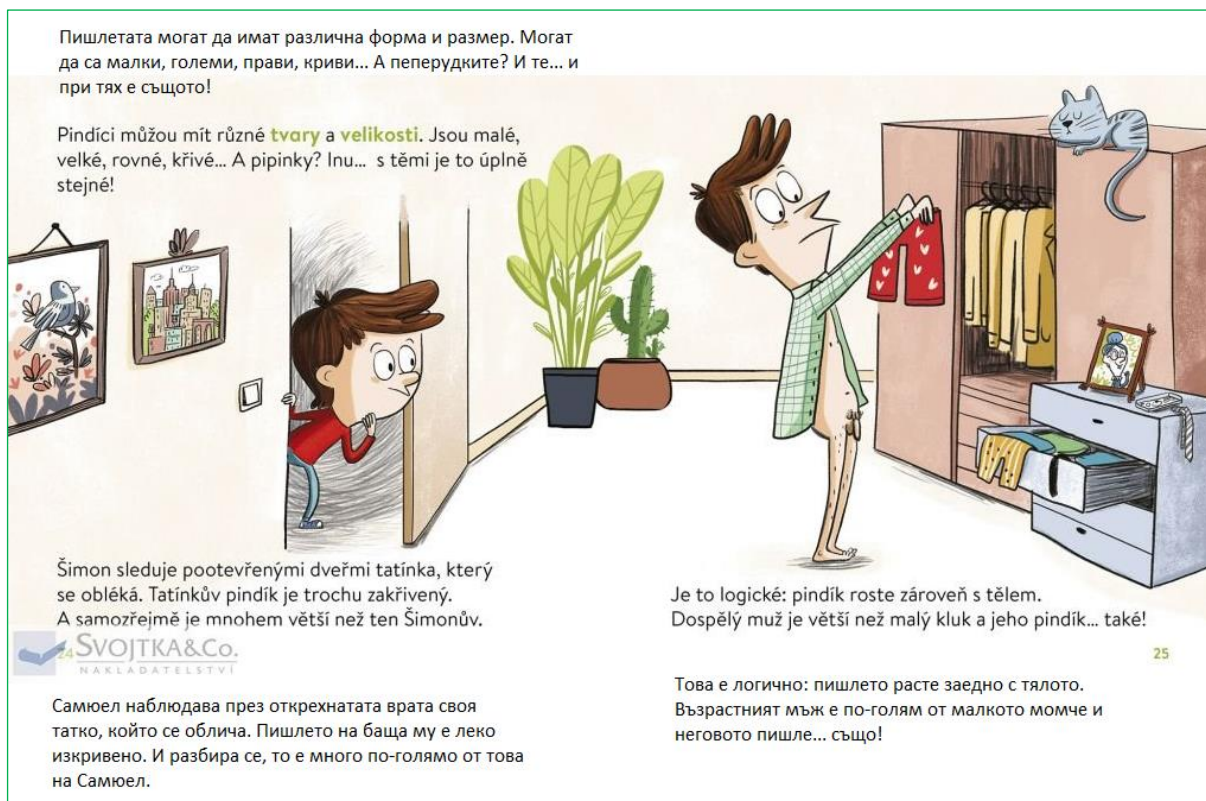
---

¹¹ Matějů, Pavla. *Dítě s rukou v kalhotkách? Nevadí, když to není půl dne, řekl psycholog*. В: *iDNES* [online]. 07 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/pindik-pipinka-penis-vagina-pohlavni-organy-vaclav-mertin.A191004_141052_vztahy-sex_jup

¹² Jarůšek, Ondřej. *Andrejka se hladí ráda. Kniha pro 4leté o intimních partiích budí rozpaky*. В: *iDNES* [online]. 04 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-vychova-kniha-pro-deti-nakladatelstvi-svojka-sexuologie-zverina.A191002_113126_domaci_brzy

¹³ Brzybohatá, Anna. *Andrejka se hladí ráda. Kniha pro 4leté o intimních partiích budí rozpaky*. В: *iDNES* [online]. 04 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на:

Д-р Звержина смята, че голяма част от децата изобщо не виждат родителите си голи и подобни обяснения са излишни.¹⁴

Изображение 4. Страници 24 и 25 от книгата с мой превод на български език.

Източник на снимката: <https://www.svojtka.cz/co-to-tam-mam-moje-mala-proc/>

Негативни коментари изказват и някои чешки политици – Томио Окамура, председател на движението „Свобода и пряка демокрация“ определя книгата като „чиста педофилия и инцест“¹⁵. Карла Маржикова, член на същото движение и настоящ депутат в чешкия парламент вижда в текста заплаха от „неомарксистка индоктринация“¹⁶, от манипулативно насаждане

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-vychova-kniha-pro-deti-nakladatelstvi-svojka-sexuologie-zverina.A191002_113126_domaci_brzy

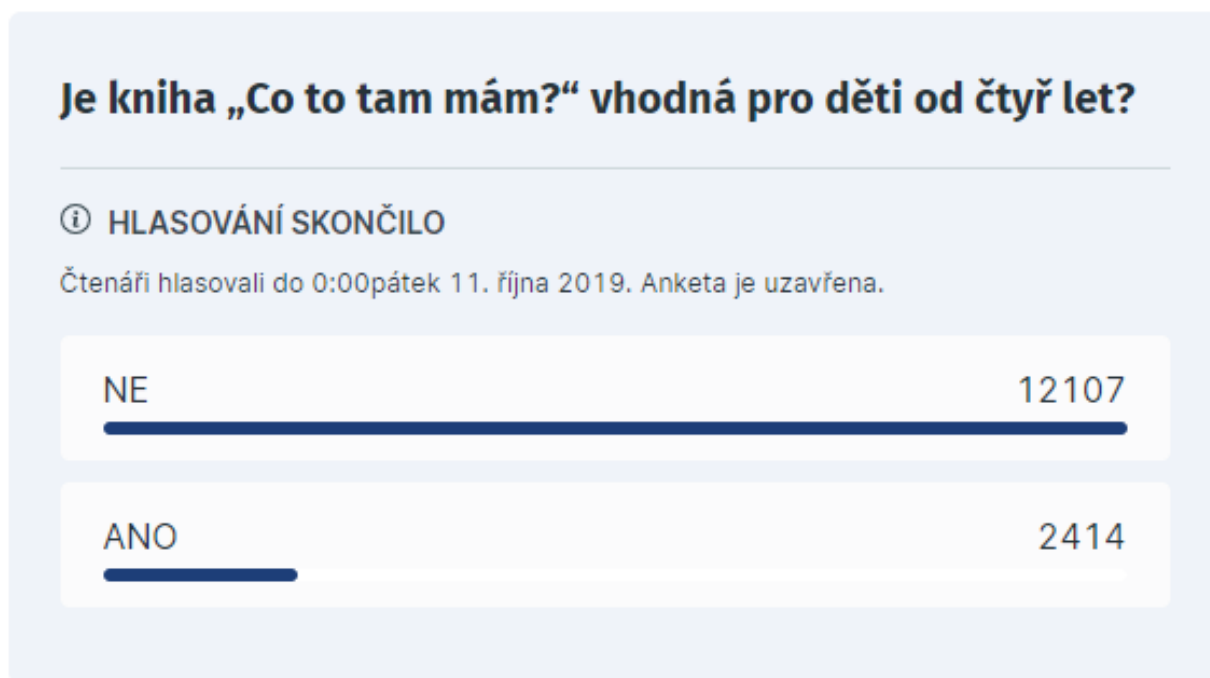
¹⁴ Jarůšek, Ondřej. „Andrejka to dělá ráda, hladí si pipinku.“ *Sexuální knížka pro děti vyvolala na internetu bouřlivé diskuse*. В: *Refresher* [online]. 02 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: <https://refresher.cz/69769-Andrejka-to-dela-rada-hladi-si-pipinku-Sexualni-knizka-pro-deti-vyvolala-na-internetu-bourlive-diskuse>

¹⁵ Okamura, Tomio. *To je čistá pedofilie a incest*. В: *Parlamentní listy* [online]. 04 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: <https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Tomio-Okamura-13074/clanek/To-je-cista-pedofilie-a-incest-98276>

¹⁶ josh-xy. „Hladí si pipinku. Ví, že může.“ *To rozhořčilo poslankyni*. В: *Pokec24* [online]. 02 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: <https://www.pokec24.cz/nezarazene/hladi-si-pipinku-vi-ze-muze-to-rozhorcilo-poslankyni/>

на подобен тип сексуални извращения върху малки деца. Още по-краен в изказването си е председателят на националистическата радикална „Работническа партия за социална справедливост“ Томаш Вандас, според когото чрез книжката малките момичета биват подготвяни за ислямистките педофили¹⁷.

Повече от 14 500 потребители на сайта [iDNES](#) отговарят на въпрос, свързан с книгата – дали тя е подходяща за деца от 4-годишна възраст. Едва 16,5% от тях (2414 човека) смятат, че изданието е подходящо четиво за толкова малки деца, докато 83,5% от анкетираните (12 107 човека) отговарят, че не е подходящо (Изображение 5).

Изображение 5. Резултати от анкетата, проведена от сайта [iDNES](#), в която потребителите му отговарят на въпроса дали книгата *Co to tam mám?* е подходяща за деца от 4-годишна възраст.

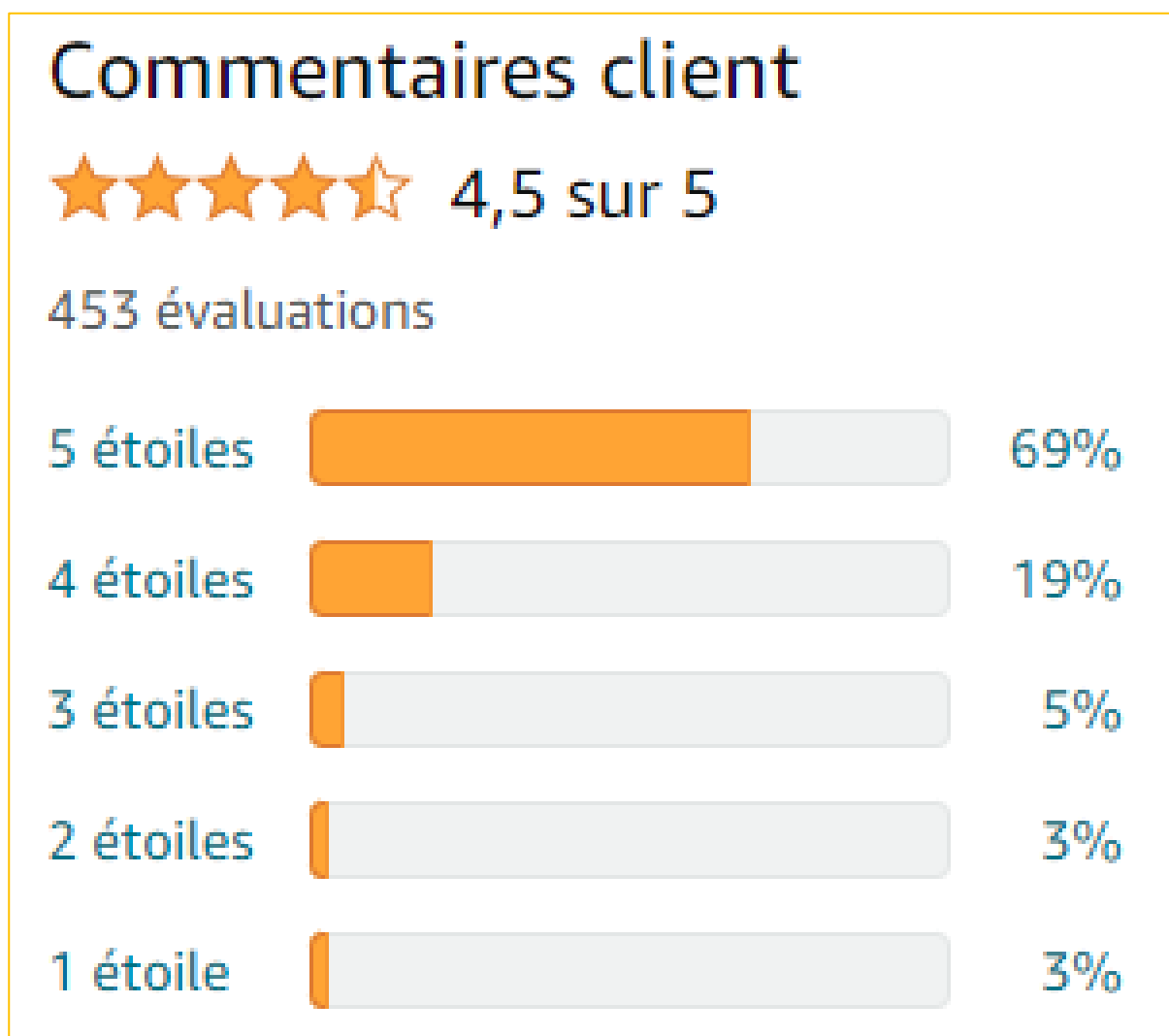
Източник на снимката: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-vychova-kniha-pro-deti-nakladatelstvi-svojka-sexuologie-zverina.A191002_113126_domaci_brzy

Въпреки че в родината на авторката книгата е приета по-спокойно, там също се коментира препоръчителната възраст на децата, на които може да се чете. Така например във френския филиал на онлайн гиганта [Amazon](#) 69% от закупилите книгата я оценяват с 4,5 от общо 5 звезди, но немалка

---

¹⁷ Vandas, Tomáš. В: *Tomáš Vandas* [online]. 27 септември 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: <https://www.facebook.com/tomasvandas.cz/posts/1113344488854297>

част от тях споделят, че книгата не е подходяща за толкова малки деца (Изображение 6).

Изображение 6. Отзиви от клиенти на френския [Amazon](https://www.amazon.fr), закупили книгата в оригинал. Източник на снимката: <https://www.amazon.fr/Zizis-Zézettes-Camille-Laurans/dp/2745992538>

Издателство „Свойтка и Ко“ не е изненадано от реакциите на аудиторията. В специално подготвено становище, публикувано на сайта <http://www.pedagogicke.info>, Лукаш Власак – главен редактор в издателството, обяснява, че книгата трябва да бъде прочетена цялата, а не да се вадят от контекста отделни нейни страници. Изданието се занимава с биологичните разлики между половете и описва различни функции на половите органи, а не само мастурбацията при децата. С помощта на илюстрациите и опростените текстове всяка тема се представя така, че да бъде разбрана от целевата група читатели (в случая – деца на възраст 4 и повече години). В издателството не се колебаят за решението си да

отпечатат книгата и стоят зад избора си да я включат в издателския си план.

По-нататък в изявлението на „Свойтка и Ко“ се казва, че в компанията уважават различните възгледи, които не приемат подобен подход за подходящ и със сигурност не твърдят, че тази книга е единственият правилен начин, чрез който децата да се доближат до въпросите, свързани със сексуалността. За възпитанието и отглеждането на децата са отговорни техните родители, които са свободни сами да решат дали да купят книгата или не.¹⁸

Всяка нация има различни морални стандарти, всеки отделен представител на която и да е култура има различни възгледи по темата кое е морално и кое не е. Книгата на издателство „Свойтка и Ко“, насочена към децата в предучилищна възраст, помага на най-малките членове на обществото да научат първите си уроци по самоопознаване и разграничаване от другите (от другия пол), да знаят какво могат да видят в ежедневни ситуации (у дома, в училище, на плажа) и как да го назоват. Възрастта, от която детето трябва да бъде запознато с това четиво, посочена на корицата на книгата, е само условна. Всяко дете е индивидуална личност, която се развива с различно темпо. То по различно време започва да задава въпроси. Това издание не е единственият „спасителен пояс“ за родителите, които се затрудняват да намерят правилните отговори. Но то ще им помогне да разговарят с децата си и да общуват активно с тях по различни теми. Книгата може да бъде от полза само на тези, които я смятат за подходящо четиво за своите деца.

The Dispute Over a Children's Book Related to Sex Education

Paulina Penova

Student in the master's program "Traditional and digital publishing"

Faculty of Journalism and Mass Communication

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Abstract. The sexual education of kids is an important topic, which despite its delicacy should be publicly discussed and analysed so that it can be helpful primarily for parents. As their children's first teachers, parents are often faced with the intimate questions, asked by their

---

¹⁸ Vlasák, Lukáš. *Odpovědi nakladatelství Svojtka na rozporuplné reakce na knihu „Co to tam mám?“* [online]. 04 октомври 2019 [видяно на 03 януари 2022]. Достъпно на: <http://www.pedagogicke.info/2019/10/odpovedi-nakladatelstvi-svojtka-na.html>

children and for which answers they are not prepared. The possibilities for sex education of kids are numerous and one of them are the books, which encourage families to talk with their children about these topics. The present text explores the appearance of one such book on the Czech market. Aimed at the youngest – the four-year-olds, through which they can learn their first sex education lessons in an understandable manner. The contents of the book shocked a big part of the Czech society and there could be found opinions that the written is “pure pornography”. In the text you can read parts of the opinions of experts and politicians that are publicised in Czech online media, as well as the position of the publisher that has decided to add the book to its portfolio of children’s book.

Keywords: children’s books, preschool age, sexual education, publishing house, language policy